

СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ПРІКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ НІМЕЧЧИНИ

ASPECTS OF SPECIALISTS PROFESSIONAL TRAINING IN THE FIELD OF APPLIED LINGUISTICS IN THE GERMAN HIGHER EDUCATION SYSTEM

Стаття присвячена особливостям професійної підготовки фахівців у галузі прикладної лінгвістики в системі вищої освіти Німеччини та можливостям інтегрування прогресивного зарубіжного досвіду в процес підготовки майбутніх фахівців в українських ЗВО. Обґрунтовано актуальність проблеми підготовки висококваліфікованих лінгвістів у контексті соціально-економічного і політичного розвитку України, який визначає необхідність підвищення ефективності професійної освіти та інтеграції українських освітніх стандартів у світову практику.

Матеріалом дослідження слугувала навчально-нормативна документація закладів вищої освіти Німеччини, що дозволило виявити особливості організації навчального процесу підготовки фахівців у досліджуваній сфері.

У статті висвітлено основні напрями спеціалізації прикладної лінгвістики в німецьких університетах, зокрема англійське мовознавство, дискурс-аналіз, соціолінгвістику, когнітивну та комп'ютерну лінгвістику, перекладознавство та методику викладання іноземних мов. З'ясовано, що підготовка фахівців на рівні бакалаврату та магістратури передбачає поєднання загальноосвітніх і фахових дисциплін, практичних занять, науково-дослідних семінарів, професійно орієнтованих практик та виконання індивідуальних наукових проектів. Особлива увага приділяється розвитку дискурсивних, аналітичних і міжкультурних компетентностей студентів, що дозволяє їм ефективно інтегруватися у міжнародне освітнє й професійне середовище.

Порівняльний аналіз української та німецької систем підготовки прикладних лінгвістів виявив відмінності в пріоритетах спеціалізації: українські програми переважно орієнтовані на комп'ютерну лінгвістику, тоді як німецькі – на практичне використання мови, методику викладання, міжкультурну комунікацію та науково-дослідну діяльність. Отримані результати дозволяють зробити висновок, що адаптація німецького досвіду до української системи іншомовної освіти сприятиме підвищенню ефективності професійної підготовки прикладних лінгвістів, формуванню практичних і дослідницьких навичок студентів, їхньої міжкультурної компетентності, а також інтеграції в міжнародні освітні та професійні стандарти.

Ключові слова: прикладна лінгвістика, професійна підготовка, система вищої освіти Німеччини, освітні програми, організація

навчального процесу, науково-дослідна діяльність.

The article is dedicated to the specific aspects of professional training of specialists in the field of applied linguistics within the German higher education system and the possibilities of integrating advanced foreign experience into the training process of future specialists in Ukrainian higher education institutions. The relevance of training highly qualified linguists is substantiated within the context of the socio-economic and political development of Ukraine, which determines the need to enhance the effectiveness of professional education and integrate Ukrainian educational standards into global practices.

The study material included the educational and regulatory documentation of German higher education institutions, enabling us to identify the specific aspects of the educational process of training specialists in the researched field.

The article highlights the main areas of specialization in applied linguistics at German universities, including English linguistics, discourse analysis, sociolinguistics, cognitive and computational linguistics, translation studies, and foreign language teaching methodology. It is found that the training of specialists at the bachelor's and master's levels involves a combination of general and specialized disciplines, practical classes, research seminars, professionally oriented practices, and the realization of individual scientific projects. Particular attention is paid to the development of students' discursive, analytical, and intercultural competencies, enabling them to effectively integrate into the international educational and professional environment.

A comparative analysis of the Ukrainian and German systems of training applied linguists revealed differences in the priorities of specialization: Ukrainian programs are primarily focused on computational linguistics, while German ones prioritize the practical application of language, teaching methodology, intercultural communication, and research activities. The findings lead to the conclusion that adapting the German experience to the Ukrainian system of foreign language education will contribute to increasing the effectiveness of professional training of applied linguists, the formation of students' practical and research skills, enhance their intercultural competence, and facilitate integration into international educational and professional standards.

Key words: applied linguistics, professional training, German higher education system, educational programs, organization of the educational process, research activity.

УДК 378.4(430):81'33

DOI <https://doi.org/10.32782/ip/88.27>

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Дужа-Задорожна М.П.,
orcid.org/0000-0003-4813-3294

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету
«Львівська політехніка»

Балашова Т.В.,
orcid.org/0009-0002-1792-9812

асистент кафедри прикладної
лінгвістики
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми. Майбутнє будь-якої держави визначається її системою освіти. Наукові й технічні знання, високі моральні якості особистості, її інтелектуальний і творчий потенціал, мають вирішальне значення для економічної ефективності та конкурентоспроможності тієї чи іншої країни, забезпечення її інтелектуальної

самостійності та гідного місця в сучасному світі. Реалії сьогодення, економічно-політичний і соціальний розвиток України вносять свої корективи у таку важливу галузь педагогіки, як професійна освіта, а разом з тим і в процес підготовки фахівців провідних сфер науки та практики, до яких належить прикладна лінгвістика.

Як зазначає дослідниця М. Леврінц, аналіз нормативно-правових засад стратегічного значення та професійного дискурсу свідчить про готовність української науково-освітньої спільноти переосмислити основи іншомовної освіти, інтегрувати прогресивний зарубіжний досвід і долучитися до світової освітньої практики. Водночас у прикладному аспекті реалізації цього завдання виникають труднощі, зумовлені невідповідністю між галузевими орієнтирами вітчизняної та провідних зарубіжних систем професійної підготовки майбутніх фахівців, що не узгоджується з євроінтеграційними прагненнями українського суспільства [3, с. 4].

Тому в Україні здійснюється пошук нових засобів та прийомів оптимізації навчального процесу з метою підвищення ефективності професійного навчання. З огляду на це актуальним є дослідження процесу підготовки майбутніх фахівців у галузі прикладної лінгвістики в розвинених європейських країнах, зокрема в Німеччині, оскільки вона належить до наймогутніших економічних націй та найстабільніших демократій світу саме завдяки своїй високопродуктивній освітній галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам професійної підготовки фахівців у різних галузях в Німеччині та в Україні присвячені дослідження українських учених Н. Абашкіної (принципи розвитку професійної освіти в Німеччині), В. Безлюдної (професійна підготовка вчителів іноземних мов у ЗВО), В. Гаманюк (іншомовна освіта в Німеччині в контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів), О. Синекон (підготовка освітньо-наукових кадрів у сфері іншомовної освіти). Теорію і практику вищої філологічної освіти в університетах США досліджують Н. Бідюк, М. Іконнікова, В. Корнієнко, М. Леврінц, Н. Мукан, Л. Пуховська, К. Скиба. Серед зарубіжних науковців вагомим внеском у розвиток проблеми підготовки викладачів-лінгвістів як спеціалістів з прикладної лінгвістики в країнах Європейського Союзу відзначилися Б. Ваневіц (B. Wanewitz), К. Еліх (K. Ehlich), У. Гюнтер (U. Günther), Дж. Річардс (J. Richards), Р. Шмідт (R. Schmidt) та інші. Проте особливості професійної підготовки майбутніх фахівців саме в галузі прикладної лінгвістики в системі вищої освіти Німеччини вивчені, на нашу думку, недостатньо.

Матеріалом дослідження стала навчально-нормативна документація ЗВО Німеччини (Модульні книги, Положення про проведення іспитів та організацію навчального процесу, Навчальні плани підготовки лінгвістів на рівні бакалаврату та магістратури в університетах Німеччини), що дозволило виявити особливості, організації навчального процесу підготовки фахівців у вказаній сфері.

Мета статті. Виходячи з цих міркувань, метою нашої статті було обрано з'ясування специфіки професійної підготовки фахівців у галузі прикладної лінгвістики в системі вищої освіти Німеччини,

визначення структурно-змістових особливостей освітніх програм, принципів організації навчального процесу та можливостей використання позитивного зарубіжного досвіду в контексті модернізації української іншомовної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Федеративна Республіка Німеччина, що завдяки високорозвиненій освітній системі посідає провідні позиції серед економічно потужних і політично стабільних демократичних держав світу, характеризується розгалуженою мережею закладів вищої освіти, науково-дослідних центрів та установ. Відповідно до Закону про вищу освіту Німеччини (HRG–R108), головною метою діяльності таких інституцій є підготовка кваліфікованих фахівців, здатних до ефективної професійної діяльності у своїй галузі, а також формування в них необхідних ключових і фахових компетентностей для наукової чи творчої праці в умовах вільної, демократичної та соціальної правової держави. Важливою засадою функціонування всіх німецьких університетів є принцип єдності навчального процесу й наукових досліджень, що забезпечує тісний взаємозв'язок професійної підготовки студентів із науково-дослідною діяльністю [5].

Прикладна лінгвістика, як напрям у мовознавстві, яка опрацьовує методи розв'язання різних практичних завдань, пов'язаних з використанням мови, і як новий міждисциплінарний навчальний напрям, виникла в середині XX століття. До її складу науковці відносять велику кількість субдисциплін, таких як комп'ютерна, математична та юридична лінгвістики, методика викладання і вивчення мови, нейролінгвістика, психолінгвістика, лінгводидактика, лексикографія, термінознавство, перекладознавство тощо, які мають різні об'єкти, предмети, завдання, методи дослідження та сфери застосування одержаних результатів [2, с. 147].

У багатьох європейських країнах основним призначенням прикладної лінгвістики вважають вивчення мови та пояснення мовних процесів. Словник «Навчання мови і прикладна лінгвістика» Дж. Річардса та Р. Шмідта подає поняття прикладної лінгвістики у двох аспектах: по-перше, як галузь, що охоплює процеси навчання й викладання другої або іноземної мови; по-друге, як напрям лінгвістичних досліджень, спрямований на розв'язання практичних мовних завдань – зокрема у сфері лексикографії, перекладу, логопедії та мовних патологій [6, с. 28].

У Німеччині аналогом терміна «прикладна лінгвістика» є «Angewandte Linguistik» і він використовується також насамперед для позначення теорії і практики викладання іноземних мов, що включає методику, особливості опису граматики для навчальних потреб тощо [2, с.148].

Таким чином, у процесі професійної підготовки прикладних лінгвістів у європейських ЗВО головний

акцент ставиться на вивченні та засвоєнні іноземної мови, в той час, як у багатьох українських закладах вищої освіти при вивченні прикладної лінгвістики орієнтуються насамперед на комп'ютерну лінгвістику як основу спеціалізації, що, як зазначає дослідниця М. Леврінц, не відповідає європейським тенденціям філологічної освіти і вимагає перегляду спеціалізацій прикладної лінгвістики [3, с. 5].

Як виявило наше дослідження, в Німеччині можна вивчати лінгвістику на рівні бакалаврату і магістратури лише в університетах, проте вибір навчальних програм у сфері мовознавства є дуже великим. Полікультурний характер німецького суспільства зумовив переосмислення значення іноземних мов і актуалізував потребу у формуванні полікультурної освіти громадян як необхідної передумови гармонійного співжиття та ефективної взаємодії в багатомовному соціальному середовищі. Відмінною рисою сучасного навчання іноземних мов у Німеччині є наявність найширшого в Європі спектру пропонувань для вивчення іноземних мов на всіх ланках освітньої системи та профілізація іншомовної підготовки [1, с. 21].

Станом на кінець 2025 року 101 німецький університет на рівні бакалаврату пропонує 220, а на рівні магістратури – 224 різні програми підготовки фахівців у сфері мовознавства. Проте прикладну лінгвістику можна вивчати лише в шести німецьких університетах, серед яких: Боннський університет, Дармштадтський технічний університет, Ерфуртський університет, що пропонують три навчальні програми на рівні магістратури. У Дортмундському технічному університеті, Гільдесгаймському університеті та Марбурзькому університеті можна вивчати прикладну лінгвістику на освітньо-кваліфікаційному рівні «бакалавр», причому останній університет пропонує бакалаврську програму лише англійською мовою Language, Discourse and Power (Major Subject in a combined Bachelor's Degree).

Результати проведеного дослідження свідчать про те, що після завершення навчання завдяки здобутим навичкам у сфері аналізу, комунікації та цифрової обробки мови перед молодими фахівцями в галузі прикладної лінгвістики відкриваються широкі кар'єрні можливості – від роботи в міжнародних компаніях і медіасфері до дослідницької, викладацької чи консультативної діяльності, праці у видавничій справі, у галузі перекладу, міжкультурній комунікації та суміжних сферах. Унікальні передумови для розширення професійних можливостей і підвищення конкурентоспроможності фахівців цієї галузі на ринку праці створює саме поєднання лінгвістики з сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями, що відображено в програмах професійної підготовки бакалаврів та магістрів [4, с. 55]. Коротко охарактеризуємо їх.

У результаті порівняльного аналізу нормативно-навчальної документації підготовки фахівців у зазначеній сфері на рівні бакалаврату в різних

університетах Німеччини [8; 11; 12; 13] з'ясовано, що структура та організація навчального процесу в них є схожою, як і зміст базових модулів. Відмінності спостерігаються у визначенні спеціалізації та поглибленого вивчення деяких тем. Підготовка майбутніх фахівців у сфері прикладної лінгвістики на цьому рівні, зазвичай, триває шість семестрів, з яких перші два присвячені освоєнню загальноосвітніх дисциплін, а інші – поглибленому вивченню дисциплін професійного спрямування. Загальний обсяг навчального навантаження відповідає 180-210 кредитам, які можна одержати, беручи активну участь в аудиторних заняттях, навчальній практиці, проектах, а також за виконання самостійної роботи.

Вважаємо за доцільне охарактеризувати особливості професійної підготовки фахівців у сфері прикладної лінгвістики в Гільдесгаймському університеті. Тут студенти можуть навчатися за програмою «Англійська мова. Прикладна лінгвістика (English Applied Linguistics)», що створена в межах полівалентного двохпредметного бакалаврату – тобто студенти насамперед вивчають англійську мову з спеціалізацією у галузі прикладної лінгвістики. Окрім поглибленого вивчення лінгвістичних дисциплін і практично орієнтованого курсу з англійської мови, вказана програма надає можливість обрати другу рівноцінну спеціальність. У межах бакалаврської програми з двома предметами студенти можуть вільно обирати з широкого спектру дисциплін – від мистецтва й політології до математики, створюючи індивідуальний навчальний профіль, який максимально відповідає їхнім інтересам. Це особливо важливо для тих, хто прагне поєднати напрями, що зазвичай не входять до однієї програми (наприклад, гуманітарну й природничу науки) [11].

У перших двох семестрах студенти мають два обов'язкові базові модулі: Вступ до наукових досліджень англійської мови (Wissenschaftliche Einführung in das Englische) та Вступ до практичного застосування англійської мови (Sprachpraktische Einführung in das Englische). Як бачимо, вже на самому початку навчання студенти знайомляться з основами науково-дослідної роботи. Головну увагу зосереджено на таких дисциплінах, як теоретична та прикладна лінгвістика, дискурсивна компетентність, текстова компетентність, англійське літературознавство та поглиблений науковий курс у галузі культурологічних студій. Другий базовий модуль передбачає зазвичай вивчення фонетики, граматики, морфології, синтаксису тощо [12, с. 32–42].

На другому році навчання студенти переходять до прикладних аспектів лінгвістики, досліджуючи питання оволодіння мовою, застосування мови в культурі та медіа, а також роль англійської мови у світовому контексті. Іншим важливим навчальним модулем є розвиток дискурсивних компетентностей. Для цього пропонуються курси з усного мовлення, аудіювання, створення

текстів та комунікативної взаємодії. У п'ятому та шостому семестрах навчання поглиблюються науково-аналітичні навички у сферах англійського мовознавства, літературознавства та культурології. Паралельно студенти мають можливість розвивати вміння текстотворення і текстового аналізу, зокрема на курсах творчого письма англійською мовою.

Цикл дисциплін професійного спрямування складається з обов'язкових вибірових курсів, додаткової спеціальності, практик та модулів із формування ключових компетентностей. Обов'язкові вибірові дисципліни завжди передбачають поглиблене вивчення основної спеціальності – англійської мови з акцентом на проблематиці прикладної лінгвістики. Студенти можуть обирати модуль «Поглиблене вивчення прикладної лінгвістики (Vertiefungsmodul Applied Linguistics)». Він спрямований на поглиблення знань, формування й розвиток професійних умінь і навичок майбутнього фахівця у галузі прикладної лінгвістики (антропологічна, комунікативна, генеративна, математична, дескриптивна, когнітивна, та компаративна лінгвістика, соціолінгвістика, психолінгвістика тощо). До вибору студентів також окремі курси з навчальних програм «Міжнародний інформаційний менеджмент (Internationales Informationsmanagement)» та «Міжнародна комунікація і переклад (Internationale Kommunikation und Übersetzen)». У межах навчального процесу передбачено дві професійно орієнтовані практики загальною тривалістю 10 тижнів. Бакалаврську роботу студенти виконують з основного предмету – англійська мова [11].

Передумовою допуску до навчання за магістерською програмою є успішне завершення бакалаврського курсу зі спорідненої спеціальності, наприклад мовознавства, прикладної або комп'ютерної лінгвістики, германістики тощо. Тривалість навчання за цією програмою становить не більше 4 семестрів, тому що загальний термін підготовки на обох освітньо-кваліфікаційних рівнях стаціонарної форми навчання не повинен перевищувати п'яти років. Навчальна програма з прикладної лінгвістики обсягом 120 зачетних кредитів складається зазвичай з навчального етапу, що триває три семестри, протягом якого студенти відвідують лекції та беруть участь у науково-дослідних семінарах. Завершальний, четвертий семестр відведено для підготовки і захисту магістерської роботи, що підсумовує здобуті знання та навички самостійного наукового дослідження [7; 9; 10].

У результаті проведеного аналізу з'ясовано, що навчальні програми підготовки прикладних лінгвістів на рівні магістратури в різних університетах Німеччини відрізняються своїми навчальними концепціями, змістовими профілями, а також структурою. У межах магістерської програми з прикладної

лінгвістики студенти мають змогу обирати певні напрями спеціалізації відповідно до власних наукових інтересів. Серед основних напрямів зазвичай виділяють дискурс-аналіз, корпусну лінгвістику, психолінгвістику, соціолінгвістику, комп'ютерну лінгвістику, прагматику, діалектологію, когнітивну лінгвістику тощо. Такий розподіл дає змогу студентам поглиблено опановувати конкретні аспекти мовознавства та формувати дослідницькі компетентності у вибраній галузі.

Після успішного завершення магістерського курсу фахівці в галузі прикладної лінгвістики можуть працювати в науковій сфері системи вищої освіти та науково-дослідних установах; вести викладацьку, видавничу, перекладацьку та редакторську діяльність; працювати в посольствах, культурних центрах, міжнародних організаціях, у сфері преси, радіо, телебачення, онлайн-медіа, журналістики та інших [7].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, проведене дослідження дозволило з'ясувати специфіку професійної підготовки фахівців у галузі прикладної лінгвістики в системі вищої освіти Німеччини. На основі аналізу різних освітніх програм на рівні бакалаврату та магістратури було встановлено, що всі вони мають чітку структурно-змістову організацію, яка поєднує теоретичну підготовку, практичні дисципліни та науково-дослідні елементи. Особливістю німецької системи є інтеграція загальноосвітніх, фахових та практичних модулів, що забезпечує формування ключових компетентностей, високого рівня дискурсивних та аналітичних навичок, а також готовності до міждисциплінарної діяльності.

Дослідження підтвердило, що головний акцент у підготовці прикладних лінгвістів у Німеччині робиться на опануванні іноземних мов, науково-дослідній діяльності та міжкультурній комунікації, що контрастує з українськими освітніми програмами, де часто переважає орієнтація лише на комп'ютерну лінгвістику. Аналіз програм бакалаврського та магістерського рівнів показав широкі можливості для поглиблення професійних знань, вибору індивідуальної спеціалізації та поєднання лінгвістики з іншими дисциплінами, що створює умови для підготовки конкурентоспроможних і висококваліфікованих фахівців.

Отримані результати дозволяють зробити висновок, що адаптація німецького досвіду до української системи іншомовної освіти може сприяти підвищенню ефективності професійної підготовки лінгвістів, формуванню їхньої практичної, наукової та міжкультурної компетентності, а також інтеграції в міжнародні освітні та професійні стандарти.

Перспективи подальших досліджень можуть бути спрямовані на компаративний аналіз освітніх програм прикладної лінгвістики в Україні та інших європейських країнах для виявлення

найефективніших підходів у навчанні і спеціалізації студентів; на вивчення ролі цифрових технологій та інноваційних методів навчання у формуванні професійних навичок майбутніх фахівців; а також дослідження кар'єрних перспектив випускників.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гаманюк В. А. Теорія та практика іншомовної освіти у Німеччині в контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів : автореферат дис. ... доктора пед. наук, 2013. 42 с.
2. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни : у 4 т. Донецьк : ДонНУ, 2012. Т. 2. 349 с. ISBN 978-966-639-554-5
3. Леврінц М. І. Прикладна лінгвістика як спеціалізація у підготовці фахівців з іншомовної освіти. *Іноземні мови*. 2021. № 1. С. 3–9. DOI: <https://doi.org/10.32589/1817-8510.2021.1.230729>
4. Мукан Н. Особливості підготовки бакалаврів у галузі прикладної лінгвістики: досвід університетів США. *Порівняльна професійна педагогіка*. 2012. № 1. С. 53–58.
5. Hochschulrahmengesetz vom 12. April 2007 (BGBl. IS.506). Bonn: Dokumentations- und Bildungsinformationsdienst, 2007. 19 S.
6. Richards, J. C., Schmidt, R. Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics (4th ed.). New York: Longman, 2013. 656 p.
7. Technische Universität Darmstadt. Angewandte Linguistik (M.A.) URL: https://www.tu-darmstadt.de/studieren/studieninteressierte/studienangebot_studiengaenge/studiengang_210112.de.jsp (дата звернення: 28.10.2025).
8. Technische Universität Dortmund. Angewandte Sprachwissenschaften. URL: <https://www.tu-dortmund.de/studium/bachelor/angewandtesprachwissenschaft-644/> (дата звернення: 25.10.2025).
9. Universität Bonn. Masterstudiengang Applied Linguistics. URL: <https://www.uni-bonn.de/de/studium/studienangebot/studiengaenge-a-z/applied-linguistics-ma> (дата звернення: 25.10.2025).
10. Universität Erfurt. Master-Studiengang Angewandte Linguistik – Verwendung, Verarbeitung und Erwerb von Sprache. URL: <https://www.uni-erfurt.de/index.php?id=128> (дата звернення: 25.10.2025).
11. Universität Hildesheim. English Applied Linguistics. Definierte Studienvariante im Polyvalenten Zwei-Fächer-Bachelorstudiengang. URL : <https://www.uni-hildesheim.de/studium/studienangebot/bachelorstudium/english-applied-linguistics-bachelor-of-arts-ba/> (дата звернення: 25.10.2025).
12. Universität Hildesheim. Studienordnung für das Fach Englisch Polyvalente Zwei-Fächer-Bachelor-Studiengänge (B.A./B.Sc.). URL: <https://www.uni-hildesheim.de/qm/processmanagement/download.php?fileID=5259> 2025. S. 45 (дата звернення: 25.10.2025).
13. Universität Marburg. Language, Discourse and Power (Nebenfach im Kombinationsbachelor). URL: <https://www.uni-marburg.de/de/studium/vor-dem-studium/studienangebot/bachelor/nebenfach/language-discourse-power> (дата звернення: 25.10.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.10.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 28.11.2025
 Дата публікації: 19.12.2025